

1 На захисті власності

Для нас, мабуть, як і для будь-якого іншого працездатного суспільства, власність — це фундаментальне поняття. Фактично це розуміє кожна дитина старша трьох років. Але розумом цього не досягає майже ніхто.

Розгляньмо слоган «права власності vs. права людини». Його риторика впливає зі значення, що права власності — це права на власність, а права людини — це права, які належать людині; люди важливіші за власність (стілці, столи тощо); отже, права людини важливіші за права власності.

Але права власності — це не лише права на власність; це права людини стосовно власності. Це частина прав людини. Слоган викликає в уяві таку картину: афроамериканець сидить у ресторані на півдні США*. Ця ситуація пов'язана із суперечливими вимогами щодо прав, але всі права, яких вимагають, — це права власності. Власник ресторану вимагає права контролювати свою власність — свій ресторан. Афроамериканець вимагає (обмеженого) права контролювати той самий об'єкт власності — право сидіти на стільці за барною стійкою стільки, скільки йому заманеться. Жодна власність не вимагає ніяких прав; стілець не вимагає, щоб афроамериканець поважав його право, згідно з яким на нього не можна сідати.

* Наприкінці XIX століття на Півдні США діяли закони, які обмежували права темношкірих. — *Прим. пер.*

Єдине відстоювання прав власності, яке мені траплялося, — це заяви декого з активних захисників природи, що деякі об'єкти — наприклад, червоне дерево — мають вроджене право на те, щоб їх не зрубували. Якщо людина купує землю, на якій росте це дерево, і вимагає права його зрубати, але активний борець за охорону природи заперечує їй, відстоюючи не своє право, а право дерева, то в нас виникне справжній конфлікт між «правами людини» та «правами власності». Ті, хто придумав цю фразу, не передбачили такого розвитку подій.

Один із найпопулярніших слоганів останніх десятиліть — не просто словесна помилка, яка спотворює різницю між правами на власність та правами, які належать власності; це показник того, наскільки в цьому питанні все сплутано. Оскільки власність — це основний економічний інститут будь-якого суспільства, а приватна власність — головний інститут вільного суспільства, варто витратити трішки часу та зусиль, щоб зрозуміти, що таке власність і чому вона існує.

Про потребу в інститутах власності свідчать два факти. Перший — це те, що різні люди ставлять перед собою різні цілі. Цілі можуть бути відмінні тому, що люди дбають про свої вузькі інтереси, або тому, що вірять у вищу і священну мету. Незалежно від того, скупі вони чи святі, логіка ситуації незмінна; вона залишається такою, доки кожна людина, споглядаючи реальність зі своєї позиції, робить власні висновки, що і як потрібно зробити.

Другий факт полягає в тому, що деякі речі трапляються так рідко, що люди не можуть використовувати їх такою мірою, як їм хочеться. Усі ми не можемо мати те, чого хочемо. Саме тому в будь-якому суспільстві повинен існувати спосіб, який дозволяє визначати, хто, що і коли отримує. Ми з вами не можемо одночасно повертатися додому на одному автомобілі.

Бажання кількох людей використовувати однакові ресурси з різною метою — основний фактор, який зумовлює необхідність існування інститутів власності. Найпростіший спосіб вирішити цей конфлікт — застосувати фізичну силу. Якщо я вас відлупцюю, то зможу скористатися автомобілем. Однак цей метод дуже дорогий, хіба що вам подобається битися й у вас величезне медичне

страхування. Крім того, він ускладнює планування майбутнього; якщо ви не чинний чемпіон світу з боксу у важкій вазі, то не знатимете, чи отримаєте доступ до автомобіля. Пряме використання фізичної сили — таке погане вирішення проблеми обмежених ресурсів, що його найчастіше використовують маленькі діти та великі нації.

Звичне рішення таке: кожна річ буде використано відповідно до системи правил, які встановила одна людина чи група людей. Такі речі називаються власністю. Якщо кожна річ контролює людина, яка має право передавати контроль іншій людині, ми називаємо такий інститут приватною власністю.

У рамках інститутів власності — приватної чи суспільної — людина, яка хоче використовувати власність, яка їй не належить, повинна попросити дозволу в іншій людині чи групі осіб, які контролюють цю власність; вона повинна переконати їх у тому, що, якщо вони дозволять їй використати цю власність у її інтересах, їхньої мети також буде досягнуто.

Що ж до приватної власності, то тут для цього укладають угоди: я пропоную скористатися своєю власністю (зокрема, можливо, і собою), щоб допомогти вам досягти вашої мети в обмін на використання вашої власності для досягнення моєї. Іноді (хоч і не вельми часто) я можу переконати вас, що маю гідну мету і що ви повинні прагнути досягти її; так влаштовані благодійні організації та, певною мірою, сім'ї.

Таким чином, в інституті приватної власності кожна людина, щоб досягти своєї мети, використовує власні ресурси. Співпраця відбувається тоді, коли кілька людей розуміють, що разом їм буде легше досягти спільної мети, ніж поодиноці, або ж коли вони усвідомлюють, що можуть досягти різних цілей, співпрацюючи через торгівлю і допомагаючи одне одному.

В інститутах суспільної власності власність належить (використання речей контрольоване) інститутам політичної влади, а саму власність використовують задля досягнення цілей цих інститутів політичної влади. Оскільки функція політики полягає в скороченні різноманітності індивідуальних цілей до набору «загальних цілей» (цілей більшості, диктатора, провладної партії чи будь-якої

людини або групи, які контролюють інститути політичної влади), суспільна власність нав'язує ці «загальні цілі» людині. «Запитайте, не що ваша країна може зробити для вас, а що ви можете зробити для неї». Іншими словами, запитайте, не як вам досягти того, що ви вважаєте хорошим, а як досягти того, що хорошим називає влада.

Розгляньмо конкретний приклад, який дає змогу порівняти вплив приватної та суспільної власності. Друковані засоби масової інформації (газети, журнали тощо) виходять у світ лише завдяки приватній власності. Придбайте газетний папір та чорнило, орендуйте друкарський верстат — і можете починати. Або ж можна обрати дешевший варіант — ксерокс. Ви можете друкувати все, що заманеться, не запитуючи дозволу в уряді. Звісно, за умови, що вам не потрібні послуги американської пошти. Адже уряд може використовувати (й іноді так і робить) контроль над поштою як інструмент цензури.

Електронні засоби масової інформації (радіо та телебачення) — це інша річ. Радіохвилі визнано суспільною власністю. Радіо і телебачення можуть працювати, тільки якщо вони отримують дозвіл на використання цієї власності від Федеральної комісії зв'язку США. Якщо у Федеральній комісії зв'язку вирішили, що станція працює не заради суспільного інтересу, вони мають законне право відібрати ліцензію станції чи принаймні відмовити в її поновленні. Ліцензії на радіо- й телемовлення коштують дуже дорого. Ліндон Джонсон заробив свої статки завдяки медіа-імперії, основним надбанням якої були особливі стосунки між Федеральною комісією зв'язку США та більшістю в Сенаті.

Друковані засоби масової інформації потребують лише приватної власності; електронні медіа використовують суспільну власність. Що ми отримуємо в результаті?

Друковані ЗМІ надзвичайно різноманітні. Прибічники різних поглядів — політичних, релігійних чи естетичних — мають власні журнали, інформаційні бюлетені, заборонені газети. Чимало таких видань дуже ображають погляди та смаки більшості американців: наприклад, *The Realist* — непристойний гумористичний журнал, у якому колись опублікували комікс під назвою «Одна